

РЕЦЕНЗІЯ
на монографію Середюка Віталія Юрійовича на тему:
«Юридична техніка в теорії і практиці
тлумачення норм права»

ОНИЩЕНКО Н. М. - доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, дійсний член (академік) НАПрН України, академік-секретар відділення теорії та історії держави і права НАПрН України

DOI: <https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2023.4-2.26>

Одним з найважливіших наслідків правозастосовних помилок працівників органів внутрішніх справ є порушення прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина в тій сфері діяльності органів системи МВС, у якій здійснюється правозастосування. Підвищення якості тлумачення норм права як стадії правозастосування зміцнює суспільну довіру до органів системи МВС.

На доктринальному рівні велась і до цього часу ведеться дискусія стосовно того, чи завжди положення актів законодавства потребують тлумачення. На цей час до навчальної літератури ввійшла думка про те, що застосування положень актів законодавства обов'язково випереджує їх тлумачення. З такою думкою слід погодитись з огляду як на законодавство, на його природу, зміст, співвідношення з правом, особливо на сучасний його стан в Україні, так і на зміст правотлумачної діяльності. Тому і суддям не слід було б надалі уникати зазначення в судових рішеннях на тлумачення актів законодавства, яке вони здійснюють при вирішенні справ.

Панує уявлення, що тлумачення – це прерогатива Конституційного Суду. Так, Конституційний Суд України має конституційне повноваження на здійснення нормативного (обов'язкового для невизначеного кола осіб) тлумачення Конституції України. Але ж індивідуальне тлумачення актів законодавства (стосовно правовідносин, що виникли між конкретними особами) – це повноваження, яким наділяються всі суди

і яке вони мають здійснювати повсякденно з метою мотивування тих рішень, які вони приймають.

Слід визнати, що і законодавець не підштовхує суди до належної правотлумачної діяльності. Зокрема, процесуальне законодавство не ставить досить високих і жорстких вимог щодо необхідності належного тлумачення нормативноправових актів, які суд застосовує при прийнятті рішення.

Найбільше значення для вирішення колізій між правовими нормами має врахування системних ієрархічних зв'язків між нормативноправовими актами та правовими нормами. Правові норми, що встановлені нормативноправовими актами вищої юридичної сили, підлягають переважному застосуванню перед правовими нормами, що встановлені актами меншої юридичної сили. При цьому не мають значення ті обставини, коли було прийнято правові акти, якими були встановлені конкуруючі правові норми (раніше чи пізніше), яка із конкуруючих норм є загальною, а яка – спеціальною. Правові норми, встановлені актами вищої юридичної сили, мають перевагу при правозастосуванні, хоч би ці норми не були закріплені текстуально і виявлялись при тлумаченні за допомогою відповідних логічних засобів, у тому числі – висновку від протилежного.

Автор монографії слушно акцентував на тому, що в судовому рішенні необхідно дати тлумачення положень законодавства, що підлягають застосуванню до конкретних

правовідносин, роз'яснити, у який спосіб із відповідних положень законодавства випливають права та обов'язки сторін. Без цього судові рішення буде незрозумілим учасникам відповідного процесу, а відтак буде порушене їх право на справедливий суд.

Всупереч теоретичним уявленням, положення актів законодавства на цей час не є системним явищем, а утворюють певну сукупність. І все ж цій сукупності притаманна певна внутрішня логіка, оскільки зазначена сукупність є результатом свідомої діяльності людей. А завдання юристів-фахівців, що працюють у сфері правозастосування, полягає у пізнанні зазначеної логіки. Крім того, система законодавства є багаторівневою, розгалуженою.

Структура монографії побудована чітко та логічно, складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Монографічне дослідження базується на багатій джерельній базі, до якої включено численні роботи вітчизняних та закордонних авторів, нормативно-правові акти чинного законодавства, судові рішення, узагальнення судової практики тощо.

Дуже вдалою рекомендацією стосовно подолання неясностей, двозначностей і логічних суперечностей, які виявляються в процесі тлумачення, на нашу думку, є розробка та прийняття Закону України «Про нормативно-правові акти». Ця рекомендація аргументована прикладами ефективності вказаного закону в закордонній практиці, зокрема в частині удосконалення тлумачення норм права.

Аналіз тексту монографії Віталія Середюка дає підстави стверджувати, що висвітлення теми дослідження відзначається ґрунтовністю та фундаментальністю. Виклад матеріалу в роботі належно структурований, основні положення роботи логічно пов'язані, а науковий апарат відповідає встановленим вимогам. Теоретичне значення одержаних

результатів полягає в комплексному дослідженні теоретичних та прикладних засад юридичної техніки тлумачення норм права.

Ступінь обґрунтованості результатів дослідження Віталія Середюка підтверджується: методологічною й теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій дослідження; системним аналізом теоретичного матеріалу; виявленням теоретико-наслідкових зв'язків між елементами досліджуваної проблематики; широтою й різноманітністю теоретичної бази.

Висновки, сформульовані в роботі, впливають на розвиток та доповнення положень окремих розділів теорії держави і права, галузевих юридичних наук. Розробки способів і засобів попередження та подолання розбіжностей у тлумаченні норм права сприятимуть більш ефективному використанню регулятивного й охоронного потенціалу сучасного права.

Разом із тим, не можемо не звернути увагу на деякі дискусійні положення, що мають, на нашу думку, місце в монографії. Зокрема необхідно продумати, у якому нормативно-правовому акті слід закріпити поняття правотлумачної помилки. Більш детального розгляду потребує питання нормативного закріплення правил тлумачення норм права та критеріїв правильності тлумачення.

Зазначені позиції відзначається дискусійним характером та не впливають на загальну позитивну оцінку роботи. Тому з урахуванням викладеного можна підсумувати, що монографія вирізняється належним науковим і методологічним рівнем, має практичне значення одержаних результатів, адже сформульовані та обґрунтовані в роботі положення, висновки та рекомендації можуть бути використані при формуванні правової доктрини сучасної Української держави, що дає вагомі підстави рекомендувати її до видання.